

Umetnostno ustvarjanje kot terapija

Umetnostno ustvarjanje kot terapija

V spomin
dr. Vlasti Meden Klavora,
pobudnici zbranih prispevkov avtorjev z različnih področij
 kreativne umetnostne terapije

»... Tako bomo tudi sami psihiatri oziroma zaposleni v ustanovah, kjer se zdravijo ljudje z duševnimi motnjami pozornejši na možnosti, ki nam jih omogoča pomoč z umetnostjo oziroma umetnostni terapevti. Moja deset in več let trajajoča ideja ob pisanju naloge je bila, da bi bila umetnostna terapija enakovredna medikamentozni in psihoterapiji. ...

Nasvidenje iz danes zasneženega Tolmina. Vlasta«

From: vlasta meden <vlastameden@gmail.com>

Sent: Friday, February 23, 2018 10:17 AM

To: Breda Kroflič <breda.kroflif@guest.arnes.si>

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

Umetnostno ustvarjanje kot terapija

Uredila
Breda Kroflič

Ljubljana 2019

Umetnostno ustvarjanje kot terapija

Avtorji Vlasta Meden Klavora, Ekaterina Sukhanova, Barbara Kariž, Jožica Petek, Claudia Knoll, Vladimir Milošević, Tone Partljič, Breda Kroflič

Uredila Breda Kroflič

Recenzija Vesna Švab, Bojana Caf

Lektoriranje Danila Bartol

Prevod Polona Mesec

Izdala in založila Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

Zanjo Janez Vogrinc, dekan

Oblikovanje in priprava Igor Cerar

Na naslovnici Iz foto arhiva likovne terapevtke Barbare Kariž

Tisk Birografika Bori, d. o. o., Ljubljana

Naklada 150 izvodov (1. izdaja, 1. natis)

© UL Pedagoška fakulteta, 2019

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

159.954:7(082)

UMETNOSTNO ustvarjanje kot terapija / [avtorji Vlasta Meden Klavora ... et al.] ; uredila Breda Kroflič ; [prevod Polona Mesec]. - 1. izd., 1. natis. - V Ljubljani : Pedagoška fakulteta, 2019

ISBN 978-961-253-250-5
1. Meden-Klavora, Vlasta 2. Kroflič, Breda
COBISS.SI-ID 302818048

Kazalo

Vlasta Meden Klavora <i>Iz azilov v svet umetnosti</i>	7
Ekaterina Sukhanova <i>The Art and Psychiatry Section, one of the oldest Scientific Sections in WPA</i>	15
<i>Sekcija za umetnost in psihiatrijo, ena izmed najstarejših znanstvenih sekcij Svetovne psihiatrične zveze (prevod: Polona Mesec)</i>	18
Barbara Kariž <i>Likovna terapija pri obravnavi pacienta s psihotično motnjo</i>	21
Jožica Petek, Iztok Rink <i>Gibanje kot terapija</i>	43
Claudia Bajš <i>Glasbena terapija v psihiatriji</i>	51
Vladimir Milošević <i>Psihodrama – kreativna pot v spremembo</i>	65
Tone Partljič <i>»Človek. Kako zagonetno to zveni!«</i>	71
<i>Izkušnje laika s projekta Vključujemo in aktiviramo, Javna agencija za knjigo RS</i>	
Breda Kroflič <i>Duševno zdravje in pomoč z umetnostjo – umetnostna terapija</i>	75

Iz azilov v svet umetnosti

Vlasta Meden Klavora¹

Povzetek

Človek je v želji po komunikaciji dolbel, klesal, risal že v prazgodovini. Dokaz so jamske poslikave. Najstarejša, do sedaj odkrita jamska poslikava v Chauvetovi jami na JV Francije sega 30.000 let pr. n. št. Potrebo po izražanju in komunikaciji je v filmu Škandalozno pero, leta 2000, slikovito prikazal režiser Philip Kaufman v prizoru, ko markiz de Sad, gol in z odrezanim jezikom, piše po steni azila z lastnim blatom. Risali, slikali, dolbli ali se izražali na drugačen način so tudi pacienti z duševno motnjo. Toda njihova ustvarjalnost je bila nevidna, zaprta znotraj azilov, prezrta in uničena. Šele v 19. stol. s kulturnim »premikom«, ki ga lahko poimenujemo kulturna in umetnostna revolucija, in doprinosom novega pogleda na umetnost, je postala ustvarjalnost »primitivnih« ljudi, naivcev, ljudskih slikarjev in deloma otrok ter ljudi z duševno motnjo nenadoma predmet zanimanja, preučevanja in zbiranja. Kar je bilo še do nedavnega tuje in barbarsko, je nenadoma postalo vir inspiracije sodobnim umetnikom in predmet občudovanja.

V prispevku so zaobjeta le nekatera zabeležena dogajanja in nekateri raziskovalci ustvarjalnosti ljudi z duševno motnjo, ki so bili pomembni pri odkrivanju njihove ustvarjalnosti, vendar nujni, da so ustvarjalci iz nevidnega sveta stopili v svet umetnosti.

Ključne besede: Cesare Lombroso, Prinzhornova zbirka, art brut, Adolf Wölfli, Séraphine de Senlis

Nevidna likovna ustvarjalnost

Likovna ustvarjalnost pacientov z duševno motnjo je stara vsaj toliko, kolikor so stare institucije, v katerih so bili zaprti. Znotraj azilov je bila njihova ustvarjalnost nevidna, sprejeta kot kaotična, prostaška, cenena, nepomembna in kot taka prezrta in uničena. Ohranila so se le dela že pred prihodom v azil znanih umetnikov, kot sta bila na primer Richard Dadd (1817–1886) in Jonathan Martin (1782–1832), oba hospitalizirana na forenzičnem oddelku v Bethlem Royal Hospital v Londonu (1). To je ena izmed prvih psihiatričnih bolnišnic v Evropi, imenovana tudi Bedlam, ki je bila sprva (v 13. stol.) osnovana kot samostan. S svojo znamenito zgodovino je bila vir navdiha literatom in filmom z grozljivo vsebino. Bila pa je tudi pogost prostor zabave obiskovalcev, ki so se za vstopnino na deževen nedeljski

.....
1 Dr. Vlasta Meden Klavora, dr. med., specialistka psihiatrije, skupinska analitičarka (1954–2018)

dan zabavali ob gledanju grotesknih podob norosti. Angleški umetnik William Hogarth (1697–1764) je Bedlam prikazal kot končno postajo, kraj moralnega propada za mladeniča nizkih moralnih vrednot, imenovanega Tom Rakewell. Zgodbo njegovega moralnega propada je prikazal v grafičnih listih z naslovom *The Rake's Progress*. Zbirka listov je izšla leta 1735. Na enem izmed grafičnih listov je upodobil pacienta, ki riše na steno azila. Hogarth je bil tako prvi, ki je dokumentiral likovno ustvarjalnost pacientov z duševno motnjo (2).

Opazena likovna ustvarjalnost

Za likovne stvaritve so se najprej začeli zanimati nekateri zdravniki. Opazili so namreč, da se vsebina slik spreminja vzporedno s spreminjanjem klinične slike duševne motnje. In tako kot ima duševna motnja svoj začetek, napredovanje in zaključek, tako so imele svoj potek tudi likovne stvaritve. Nekateri raziskovalci so menili, da so ta opazovanja pripomogla k spremembi poimenovanja *dementia praecox* v shizofrenijo, saj so spoznali, da bolezen ne poteka vedno progresivno in ni nujno, da prehaja v zgodnjo demenco. Kljub zanimanju pa so sprva bile likovne stvaritve samo informacija o stanju pacientov, ki je zdravnikom pomagala tako pri diagnostični opredelitvi kot tudi pri raziskovalnem delu. V njih niso videli nikakršne estetske vrednosti in po končani uporabi so jih zavrgli. Šele sredi 19. stoletja se pojavljajo prvi ohranjeni zapisi, ki govorijo o slikanju pacientov. Škotski zdravnik W. A. F. Browne (1805–1885) je 1857 objavil knjigo *Art and Madness*. Na Crishton Royal Institution, kjer je bil prvi zdravniški nadzornik, je zbiral dela, ki so jih med letoma 1839–1857 ustvarili njegovi pacienti in pacienti iz drugih bolnišnic. Paciente je vzpodbujal k ustvarjanju, k pisanju, slikanju, risanju, k vključitvi v dramsko in glasbeno dejavnost in prepoznaval terapevtski učinek ustvarjanja (3).

Zbiranje in preučevanje likovnih stvaritev

Najpomembnejši motiv za zbiranje in preučevanje likovnih stvaritev v 19. stoletju pa je bila romantična ideja o povezovanju genialnosti in norosti. Ideja seveda ni bila nova in sega vsaj v obdobje Aristotela (384–322 pr. n. št.). V *Problemata* je pripomnil, da so »tisti, ki so izvrstni v filozofiji, politiki, poeziji in umetnosti, nagnjeni k melanholiji.« Romantični pisatelji so imeli podobne ideje, ki jih je Lord Byron šaljivo izrazil: »Mi od 'foha' smo vsi nori. Nekateri so zadeti od veselja, drugi od melanholije, toda vsi so bolj ali manj prismojeni (trčeni).«

Najpomembnejši zagovornik ideje o povezavi genialnosti in norosti je bil italijanski psihiater, kriminolog in antropolog Cesare Lombroso (1835–1909). Bil je eden izmed najvplivnejših psihiatrov pred Freudom. Dokazoval je, da je genialnost

IZ RECENZIJ

Gre za delo skupine avtorjev, ekspertov na področju različnih vej umetnostne terapije z zaključnim tekstom, ki povzema sedanje stanje in razmere na tem področju pri nas. Umetnostna terapija – pomoč z umetnostjo – ima v Sloveniji že dolgo in bogato tradicijo. Med vrhunskimi strokovnjaki na tem področju je bila gotovo tudi pokojna dr. Vlasta Klavora, ki je znala izkušnje svojega dela in lastno občutljivost za ustvarjalno dejavnost pacientov predstaviti tudi svojim kolegom. Zelo jo pogrešamo. V knjigi *Umetnostno ustvarjanje kot terapija* je pripravila uvodni prispevek o zgodovini umetnostne terapije, ki je poučen predvsem glede področja stigme in diskriminacije skozi čas. Nadaljuje se s spodbudo predstavnice Svetovne zveze psihiatrov, ki poudari, da ima ta ustanovljena posebno sekcijo, kar govori o tem, da psihiatrija prepoznava pomen umetniškega izraza pri svojem delu. V nadaljevanju je knjiga ganljiva in prepričljiva pripoved o delu strokovnjakov z ljudmi z različnimi duševnimi motnjami in o teoretičnih osnovah njihovega dela. Gre za izvrstno pripravljene prispevke, ki večinoma uvajajo pripoved z osnovami znanja na tem področju in jih potem podprejo z izkušnjami njihovega dela. Knjiga se zaključuje s pozivom, da se pomoč z umetnostjo vključi v programe, ki jih opredeljuje Nacionalni program duševnega zdravja 2018-2028. Prav gotovo je pomembno gradivo tudi za odločevalce, ki imajo s tem pomembno osnovo za odločanje o usmerjanju sredstev za krepitev ustvarjalne moči in tako tudi poguma uporabnikov storitev za duševno zdravje, predvsem v rehabilitacijske programe.

prof. dr. VESNA ŠVAB, psihiater

Umetnostna terapija je v slovenskem prostoru kljub mnogim raziskovalnim delom v okviru specialističnega in magistrskega študija pomoči z umetnostjo še vedno manj znana znanstvena disciplina, čeprav študij umetnostne terapije na Pedagoški fakulteti beleži že 20 let obstoja. V tem času je bilo objavljenih precejšnje število prispevkov o umetnostni terapiji, a področje dela z osebami z duševno motnjo do sedaj še ni bilo tako celostno zaobjeto in zbrano v monografiji. Knjiga *Umetnostno ustvarjanje kot terapija* ponuja raznolike prispevke iz različnih področij umetnostne terapije kot so likovna, glasbena, gibalno-plesna in dramska terapija. Avtorji se poglobljeno lotevajo tematike umetnosti, doživljanja, izražanja, ustvarjalnosti in terapije na področju duševnega zdravja. Seznanijo nas s teoretičnimi vsebinami pri obravnavi oseb z duševno motnjo, ki jih podprejo s študijami primerov, praktičnimi prikazi terapevtskega procesa in z likovnimi stvaritvami. Prispevke bogatijo bogate izkušnje avtorjev, ki že vrsto let raziskujejo likovno, glasbeno, gibalno-plesno ter dramsko izražanje in ustvarjanje kot terapevtski pristop. Avtorji v prispevkih poudarjajo, da izražanje s pomočjo umetnosti osebam z duševno motnjo predstavlja način komunikacije, soočanje s težavami, izražanje notranjih doživljanj, občutij, strahov idr. ter raziskovanje podzavestnih vsebin v sprejemajočem in varnem okolju. Prav zato ima umetnostna terapija pomembno vlogo v timski obravnavi in je učinkovita tako v preventivnih, suportivnih in terapevtskih programih na področju duševnega zdravja. Knjiga bo dobrodošla študentom, specialistom in magistrom pomoči z umetnostjo iz različnih smeri umetnostne terapije ter iz sorodnih poklicev pomoči, psihoterapevtom, psihiatrom, psihologom in drugim strokovnjakom, ki delujejo na področju duševnega zdravja ter nudi hkrati vpogled v to področje tudi laični javnosti.

dr. BOJANA ČAF, prof. def.,

spec. pomoči z umetnostjo, gibalno-plesna terapevtka

ISBN 978-961-253-250-5

9 789612 532505 >

Cena: 17,00 Eur